

MEȘTERUL CRUCER MUȘAT DIACONUL DE LA OPĂTEȘTI

Gheorghe STANCIU - OPĂTEȘTI

Valorile de care se bucură și este apreciat astăzi satul românesc sunt cultura și arta arhaică, tradiția populară, graiul și moștenirea înaintașilor. Patrimoniul spiritual, sprijinit în esență pe moștenirea credinței creștin ortodoxă, cu toate structurile materiale și umane, are la bază, pe lângă marile personalități clericale și istoric clericale, lăcașele de cult și comorile de artă populară bisericească. A fost o perioadă de evoluții ale tradițiilor, iconografiei și materialelor de cult, spre sfârșitul erei medievale și începutul epocii moderne. Evul mediu este prima epocă în care popoarele, statele și biserica deplin constituite, intră pe scena istoriei și se afirmă în procesul formării și conservării noii civilizații. S-a trecut de la creația rupestră care împodobește lăcașele de cult cu desenele pe pereții și obiectele bisericești, cu creația modernă a picturii icoanelor, la care s-au adăugat inscripțiile votive și crucile de masă, lucrate în metplat (decorativă care asigură, în sculptură, tranziția între două suprafețe plate, bazoreliev foarte puțin înalt. Relief foarte plat, în care motivul plin iese în evidență prin ușoară adâncire a spațiului, numit metplat). METPLAT- termen tehnic pentru vârful plat sau deschis perimetral din lemn cu dedicații (Wikipedia). „CRUCEA este văzută ca răstignire a patimilor și poftelor păcătoase care ne fac opaci luminii harului dumnezeiesc, iar purtarea crucii înseamnă ducerea greutăților inerente vieții omului aici, pe pământ (Augustin Păunoiu, „Ziarul Lumina”, din 23 martie 2025, pag.5). Crucea este mijlocul pe care ni se răstignesc necazurile, bolile, neîmplinirile și prin care suntem opriți să cădem în patimi și fărădelegi greu de iertat la judecata Domnului.

Crucea este maxima slăbiciune permisă de puterea dumnezeiască și, totodată, este neputința noastră în fața morții. „Aceasta este, mai întâi, puterea iubirii lui Dumnezeu care înviază omul din cel mai crud iad” (ibidem, pag.3). Crucea a fost printre primele picturi pe icoane.

Desene votive

Iconografia românească a secolului al XVIII-lea era reprezentată votiv prin arta aulică și populară cu exemple din lumea satului, cu oameni, animale și vietăți cu pondere supranaturală în folclorul popular. Când s-a trecut deja la pictura și modelarea obiectelor de cult, pe la sfârșitul aceluși secol, s-au păstrat semnificațiile motivului, parte din inscripțiile uzuale, „vrejurile” de la baza crucilor și „funia răsucită” de pe pila marginilor acestora, iconografia „pomului vieții”, la care s-au adăugat cruciformele, înscrisurile cu numele preoților, ctitorilor și donatorilor, pictura tempera, icoanele și tablourile cu domnitori sau personalități ale locului și altele. Cultura a devenit mai accesibilă datorită tipăririi cărților, dar și prin autenticele desene de pe pereții bisericilor, care prezentau fragmente importante din Biblie, pentru cei neștiutori de carte și pentru străinii veniți pe meleagurile noastre. În a doua jumătate a aceluși secol, „în această arie de sinteze și împrumuturi, al cărei sincretism se constituie, în cele din urmă, într-o originală notă distinctivă se înscrie activitatea unui meșter

crucer, diaconul Mușat” (Buridava nr. 4/1982, Oana Iancovescu și Pavel Florea „Meșterul Mușat, diaconul de la Opătești”, p. 241). În acest context a apărut „fenomenul” tehnicii de pictură în tempera, al crucilor de cult, al meșterilor cruceri, ca cel de Opătești, al cultivării respectului pentru tradiție și model, al pretenției comanditarilor și ctitorilor pentru idealul cultural în pas cu ridicarea potențialului economic. În tradiția ortodoxă un mijloc de susținere, de legătură, atât cu trecutul, cât și cu echilibrul prezent al credinței personale, familiale și a grupului apropiat îl reprezintă Crucea. Crucea cu cele patru simboluri semnificative: începutul și sfârșitul, viață și moarte, cerul și pământul, spiritul și materia. În afară de obiect material, este semn de închinare, însoțitoare de rugăciune, jertfă și putere.

Ca simbol de căpătâi al creștinismului, crucea reprezintă, prin brațele sale, alături de stâlpul vertical, patima, moartea și învierea. Crucile au fost realizate de meșteri cruceri, mai întâi din lemn, apoi din piatră, talentul acestora ne-au lăsat adevărate valori culturale și religioase. Crucile de cult încep să fie pomenite de pe la 1775. „În partea de nord a fostelor județe Argeș și Vâlcea, se găsesc multe cruci de lemn, neobișnuit de frumos sculptate, de mărime mică, executate de Mușat Diaconul, la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Aceste cruci au fost executate din lemn de păr, sculptate într-o formă cu totul originală, în care meșterul și-a nemurit talentul, dând dovadă de un desăvârșit meșteșug. Este de

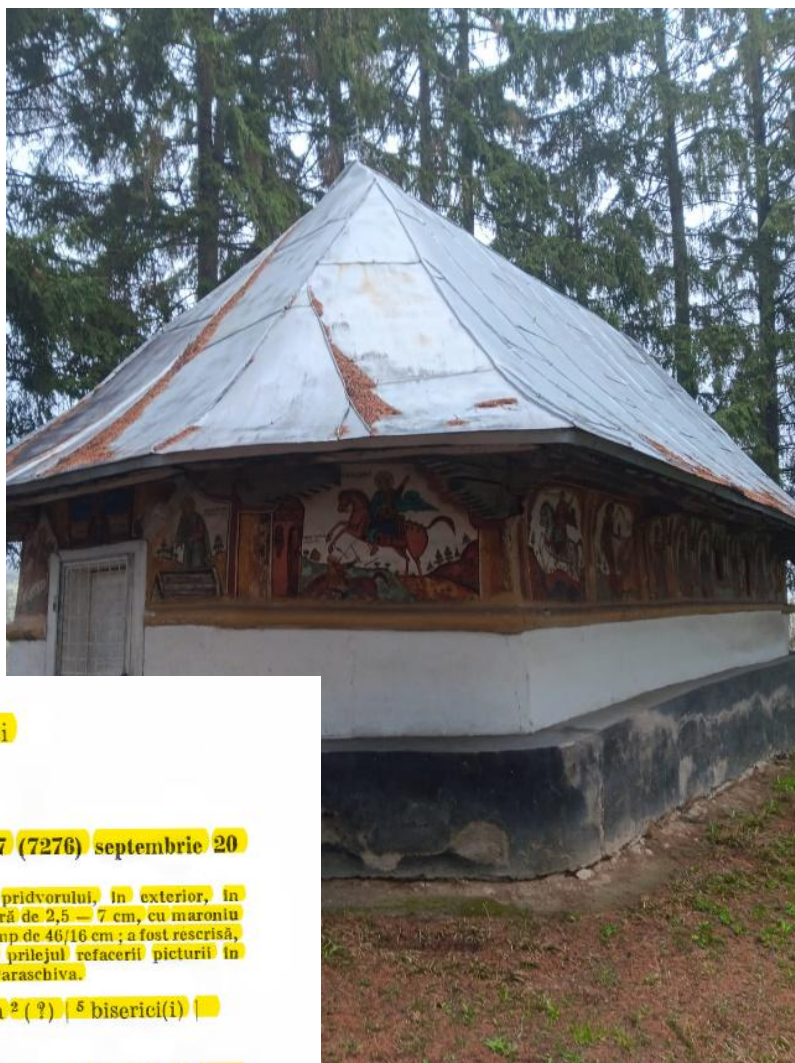
admirat migala cu care sunt reliefate slovele, chenarele și brâiele” (Vâlcea-„Cruci vechi și sfinte Troițe din satele Titești, Cuciou și Bratovești-Istori locală”), p. 23.

Pentru că, în satul meu Opătești, Biserica din lemn „Sfânta Paraschiva”, 1767, păstrează, încă, desenele rupestre direct pe pereți, am început cercetarea istoriei ei, în perioada de tranziție, dăinuirea aproape intactă până astăzi; acestea fiind înscrise în „Monografia comunei rurale Bleici”. De fapt anul 1767 este anul așezării acoperișului, așa cum rezultă din inscripția lui Constantin Bălan, în magistrala lucrare „Inscripții medievale și din epoca modernă a României. Județul istoric Argeș (sec. XIV-1848)” Ed. Academiei Române, 1994, pag. 68 „1767 (7027) septembrie 20 Inscriptje consemnând data când a fost acoperită (bis. Opătești) 494”, acoperiș ce dăinuie și astăzi.

Biserica Opatești

Construcția primară este posibil să se fi realizat în 1732. „Inscripție pe peretele pridvorului, în exterior, în partea de N-V; literă de 2,5-7 cm, cu maroniu pe fond galben, într-un câmp de 46/16 cm; a fost rescrisă cu greșeli evidente, cu prilejul refacerii picturii în 1866; la bis Cuvioasa Prascchiva”, 1804, idem p 77 -1767 (7276) sept 20.

Așa am aflat și despre genialul nostru consătean, „Meșterul crucer Mușat diaconul din Opătești”. Pe care, de fapt, în chema Marin Mușat, așa cum rezultă din cele două citate: 1. „Vom aminti, de asemenea și prezența meșterului Marin diaconul de la Opătești, al cărui nume este înscris pe numeroasele cruci de cult (cf.și 355, 356, 376 ș. a.), idem p. 8); 2. „La Biserica Schimbarea la Față (fostul schit Fedesciori) există inscripția-cu litere de 1-1,5 cm pe brâul din partea din dreapta ferestrei de la est-inscripție a lui Marin Mus(at)u” (idem p. 315).

OPĂTEȘTI, com. Golești

494

1767 (7276) septembrie 20

Inscripție pe peretele pridvorului, în exterior, în partea de nord-vest; literă de 2,5 — 7 cm, cu maroniu pe fond galbului, într-un câmp de 46/16 cm; a fost rescrisă, cu greșeli evidente, cu prilejul refacerii picturii în 1866; la bis. Cuvioasa Paraschiva.

Liātu | 7276 | sept(emvrie) 20 | <in> 1velit-am 2 (?) 5 bisericii(i) |
cu... 3

BIBLIOGRAFIE: R. Crețeanu, *Bisericile de lemn*, p. 26.

¹ Adăugat de noi.

² Lectură incertă. R. Crețeanu, *loc. cit.* a citit „invelită”

³ Inscriptje neinteligibilă. R. Crețeanu, a citit „cu zid”.

În urmă cu câțiva ani, am căutat documente și informații despre „schitul de maici”, ce ar fi existat pe „Drumul Mănăstirii” aflat la granița dintre Opătești, satul meu natal, și Țânculești, ambele ale comunei Golești (de Vâlcea), cum aflasem de la săteni. O altă informație aflată de la săteanca Vasilica (Nușa) Răducu, preluată de ea de la bunicul său, Dumitru Trașcă, cum că biserica noastră sătescă a fost construită la început de călugării refugiați din zona Vâlciei, de dincolo de Olt, sau dinspre Sibiu, în pădurea din vârful dealului, satul extinzându-se apoi pe deasupra Chiciurii unde s-au instalat primii moșneni în jurul bisericii și apoi coborând spre Sâmbnic. Am căutat în documentele vremii, secolele XVII și XVIII, conflictele din Ardeal și Oltenia să văd ce a determinat refugiul călugărilor în acele vremuri.

Am căutat vitregiile vremii din împrejurul nostru să aflu când a avut loc un refugiu al maicilor și călugărilor aici la noi la Opătești.

Începând cu a doua jumătate a secolului al XVI-lea și întreg secolul al XVII-lea, în zona noastră, a Olteniei de dincolo și de dincoace de Olt și din

Ardeal au bătuit lupte și răzmerițe între familiile boierilor, între acestea și domnitori, caimacani și episcopi, precum și războaie cu turcii, ungurii sau austriecii, acestea răsfângându-se mai ales asupra mănăstirilor, bisericilor, slujitorilor acestora și călugărilor. Numai așa se poate justifica prezența călugărilor la Opătești ca și a schitului de maici. M-am adresat în scris Arhiepiscopilor Argeșului și Vâlciei, Mănăstirilor Suzana, Văleni-Argeș și Bistrița în speranța găsirii unor documente scrise despre schitul, Drumul Mănăstirii, despre Biserica Opătești, acum, monument istoric, de care să leg existența crucerului de la Opătești Marin Mușat diaconul, pentru că local nu am găsit nici o informație despre casa, familia sau urmașii săi. Dar fără succes. Atunci am început să caut de unde se trage, și a apărut aici la noi, familia diaconului Mușat în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, cam odată cu biserica, pentru că singurul nume de Mușat l-am găsit în Pisania bisericii, aflată deasupra ușii de la intrare în pronaos, între ctitori, sunt înscriși trei cu numele de marin

Încerc să enumăr evenimente istorice întâmplate înainte de această perioadă

Încă de la jumătatea secolului al XVI-lea statutul juridic al românilor din Transilvania era inferior și se datora, în principal, „apartenenței” la confesiunea schismatică ce presupunea discriminare și luptă a celor trei „națiuni” (maghiarii, sașii și secuii ce erau recunoscute legal prin Diploma Leopoldină din decembrie 1691 și se bucurau de protecția imperială), singurele care erau acceptate și reprezentate în administrație, contra păgânilor, ereticilor și schismaticilor. „Diploma împăratului Leopold I a funcționat peste 150 de ani, în Transilvania drept constituție pentru păstrarea privilegiilor medievale ale celor trei „națiuni” și patru „religii”: Luterană, catolică, unitariană și calvină, creștinismul ortodox al românilor nefiind acceptat. Majoritatea românilor de credință ortodoxă sunt, în toată această perioadă, în afara cadrului oficial, nereprezentați în Dietă și folosiți doar ca forță de muncă și buni de oaste, în schimb erau obligați la plata multor dări, sub diferite forme” (Ion Aurel Pop și Ioan Bolovan, „Istoria ilustrată a Transilvaniei”, Ed. Litera București, 2023, pag. 1312, 205).

-în anii 1598, 1609-1707, pandurii și turcii au făcut prăpăd în toată Valahia;

-conform scrierilor lui Panait Cristache în lucrarea „Contribuții privind rolul bisericii în relațiile dintre Țara Românească și Transilvania....”, 1968, p. 7-8 „În 1678 s-au înăsprit persecuțiile calvinilor asupra românilor ardeleni păstoriți de Mitropolitul Sava Brancovici”;

-habsburgii, după actul unirii cu Roma de la sfârșitul secolului al XVII-lea, când deja stăpâneau Transilvania, încă din 9 mai 1688, impun preoților români catolicizarea, mulți preoți, călugări și măicuțe ale mănăstirilor, fiind obligați să se refugieze peste Carpați, acesta fiind rezultatul înființării Mănăstirilor Suzana, Văleni și de ce nu, schitul nostru de la Opătești;

-în 1689, Dieta Transilvaniei a impus preoților români o contribuție specială de 13 250 de forinți, 7 000 de cible de grâu, 300 de coarne, 29 de butoaie cu vin, 900 de cible de ovăz și 200 care cu fân, probabil de la toți cei 50 de protopopi, cum scrie prof. Mircea Pomvariu în „Istoria Bisericii Ortodoxe Române”, Vol. II, Ed. a II-a Trinitas, Iași, 2006, p. 220. Tot în aceeași perioadă, ca urmare a prigonirii otomane, mulți greci s-au refugiat, așezându-se împrejurul Râmnicului, deci și pe la noi;

Începând cu anul 1716 turcii, care ocupaseră o parte din Țara Românească, au înlocuit domni români cu principii greci, numiți fanarioți, din cartierul Fanar al Constantinopolului.

-1716-1739, „Biserica Buna Vestire (Râmnic) a avut mult de suferit din cauza turcilor, în vremea nemților au venit cu răzbiu împotriva Austrieilor i-au alungat din județ și au ars toate Sfintele biserici....de au ajuns la pustiire” (Biserici, târguri și sate din Județul Vâlcea, Craiova, 1941, 151 de pagini, pr. I. Popescu-Chilieni, p. 57). Și Catagrafia rusă prezintă nesiguranța și insecuritatea locuitorilor Olteniei, mai ales, prin incendiile produse de turci mânăstirilor, uciderea călugărilor și moșnenilor care se adăpostiseră în ele, jefuirea și distrugerea bisericilor și a Episcopiei Râmnicului;

-tot în aceeași perioadă, în 1717, în unele mânăstiri din Oltenia au fost dislocate unități și subunități austriece: la Mânăstirea Bistrița unde au fost cazați 300 de călăreți, la Horezu, inițial 600, apoi 400 de călăreți, iar la Biserica din Goranu au fost cazați 200. Episcopia Râmnicului și toate bisericile, și chiar mormintele au fost jefuite de comorile de cult religios;

-în 1730, când episcopul de Nicopole, sârbul Nicolae Stanislav, a devenit administrator al Valahiei, ca urmare a măsurilor luate împotriva nemților, austrieților și ioaniților, toți strânsi în mare număr la Râmnic, acesta a devenit „capitala” catolicismului Olteniei, determinând pribegia ortodocșilor, primii fiind slujbașii bisericilor.

-după războiul ruso-turc din 1736, încheiat cu pacea de la Belgrad (1739) Austria pierde Oltenia, păstrând doar Banatul Timișan, biserica ortodoxă s-a destrămat; Atacurile oastei lui Suleiman Pașa pe „drumul vechi”, Curtea de Argeș-Câneni, la 1738, au produs exodul călugărilor spre zone ascunse, ca în pădurea Opăteștilor;

-luptele confesionale ce au avut loc între anii 1744-1762, în Transilvania, au produs exodul românilor nevoiți să se stabilească la obștile de moșneni de sub munți, sau inițiind ei comunități noi în sudul munților. Așa se face că în 1750, domnitorul Grigore II Ghica emite un document prin care refugiaților li se dă voie să se așeze oriunde, odată cu scutirea de orice dări;

-Catagrafia rusă din 1793, care prezintă urmările celui de-al treilea război ruso-turc, din secolul XVIII, descrie cum în 1780 monahi au fost izgoniți din lăcașele de cult, iar după războiul din 1788 mânăstiri de călugări din Principate au fost ocupate de oastea turcească, transformându-le în închisori, grajduri sau locații pentru spahii.

Iată câte momente de posibilă pribegie și pentru înaintașii diaconului Marin Mușat, crucerul de la Opătești.

Asemenea analiză a făcut și marele istoric David Prodan în lucrarea „Teoria migrației românilor din Principatele Române în Transilvania în veacul al XVIII-lea”, studiu critic, Sibiu, 1944. Iată un exemplu: „....rapoartele autorităților administrative din Transilvania înregistrează periodic, cu îngrijorare, plecarea masivă a forței de muncă din provincie spre teritoriile românești extracarpatică”. Însăși Maria Tereza ar fi numit o comisie de anchetă pentru investigarea cauzelor care, la mijlocul secolului al XVIII-lea, au determinat numeroasele părăsiri, a Transilvaniei, spre teritoriile extracarpatică.

„Provenind din mediul sătesc, Opătești, comuna Golești, Județul Vâlcea Mușat diaconul reprezintă un caz tipic pentru înțelegerea mentalității și a gustului provincial....Prestigiul conferit de calitățile artistice și tehnice ale lucrărilor lui Mușat Diaconu, cât și lărga lor receptare, le-a consacrat nu doar pentru zona Topologului, cât și pentru regiunile înconjurătoare” (Oana Iancovescu și Pavel Florea, „Meșterul Mușat Diaconu din Opătești”, p. 241). Istoria dovedește că a existat o civilizație a lemnului, cu nimic mai prejos decât piatra și metalul, poate singura care certifică identitatea noastră românească. Piatra și metalul au completat lemnul apoi i-au luat locul. Motivul apariției atât a bisericilor din lemn cât și a crucilor era existența comunității obștești cu posibilități scăzute, acestea s-au realizat de meșterii locali ai lemnului, aflat la îndemână, din zonă. Mușat este cunoscut în perioada aproximativă 1755-1830 cu opera meșteșugască de crucer în

lemn, în nordul Olteniei și nord-vestul Munteniei, crucile sale regăsindu-se în 57 de biserici, la Mânăstirea Cozia (care are două exemplare, unul venind de la vechea biserică de lemn de la Gibești), Mânăstirea Curtea de Argeș și la Muzeul Mânăstirii Argeșului (autorul, „Monografia comunei rurale Bleici”, Ed. Pro Universitatea, 2022, p.237).

Cruce din lemn, semnată Mușat Diacon, sculptor bisericesc din Opătești (activ între 1780-1823), piesă similară unei cruci de la Mânăstirea Cozia

Despre Mușat diaconul pr.prof. Radu Tașcovici scrie în „Istoria Arhiepiscopiei Argeșului și Muscelului”, p. 243: „....a realizat neprețuite comori de artă populară de factură bisericească.

Școlit poate la Mânăstirea Cozia, Turnu, Stănișoara sau la Schiturile Fedescioiu, Berislăvești ori Scăueni, la 1775, anul din care datează prima lucrare, Mușat era deja diacon”....”Crucile de cult ale meșterului Mușat au intrat în alcătuirea obiectelor de cult ale bisericilor din...Dăiești”. Autorul Pr. dr. Ioan Dură spune, în articolul din Revista Cultura Vâlceană, din decembrie 2021, analizând „Mărturii despre Schitul Fedescioiu și biserica acestuia în Istoria Arhiepiscopiei Argeșului și Muscelului” (lucrarea pr. prof. Radu Tașcovici): „autorul cărții consideră că Mușat diaconul din Opătești a putut fi școlit și la Schitul Fedescioiu”. Și autorul monografiei „Istoria Bisericii Cuvioasa Parascheva” scrie: „La sfârșitul secolului al XVIII-lea trăiau în părțile de nord-vest ale Argeșului meșteri cruceri ca Popa Stan și fiul său Totolan, Petru Pietraru, Vasile Diaconu, Matei și Popa Toader, Mușat diaconul și alții. Dintre toți aceștia, cel mai vestit era Mușat diaconul, care trăia în acea perioadă în satul Opătești, aproape de Blidari. De la niciunul dintre acești n-au rămas așa multe dovezi despre acest desăvârșit meșteșug, ca de la Mușat diaconul. Acesta și-a nemurit talentul prin micile cruci de lemn, neobișnuit de frumos sculptate într-o formă cu totul originală pe care le-a răspândit în toată partea de nord a județelor Argeș și Vâlcea” (Ion Aldescu, Ed. Focus Petroșani, 2008, p. 63)....”Și între ei, mic, neștiut de nimeni, un biet diacon de țară, îmbrăcat în cămașă și ițari ca toți țărani moșneni din neamul lui, diaconit poate pe la vreuna din mânăstirile sau schiturile vremii, unde și-o fi făcut învățătura atât ca meșter lucrător în lemn, cât și ca viitor cleric, se numără și Mușat diaconul-vestitul crucer din Opăteștii de astăzi, un sat așezat în apropierea Blidarilor noștri” (idem, p. 64). Și Revista Mitropoliei Olteniei nr. 3-4 din 1958, p. 252, ne prezintă „cât de frumos lucra meșterul și după 48 de ani de sculptat bijuterii din lemn pentru biserici și mânăstiri”.

În analiza Institutului de Istorie N. Iorga, privind lucrarea lui C. Bălan, efectuată sub auspiciile acestei instituții, se spune; „Vom aminti prezența meșterului Marin...., de asemenea a lui Marin (Mușat) diaconul din Opătești al cărui nume este înscris pe numeroase cruci de cult (cf. 353, 356, 576, ș. a.)”. (Inscripții medievale....”, p. 8.).

Mie, nu mică mi-a fost frustrarea, aflând despre genialul nostru crucer acum la 75 de ani. Datele lui biografice, locația, familia și urmașii săi au fost de negăsit la noi la Opătești. Singurele date obținute se referă la școala unde ar fi învățat arta sculpturii în lemn și ceva ani de ucenicie la Fedeleșoii (Fedeleșcioiu, Fedeleșciori) și Dăiești, iar seminarul în urma căruia a devenit diacon, probabil Curtea de Argeș. Lipsa datelor și nedumerirea mea de a afla abia acum despre tezaurul popular al satului Opătești se aseamănă cumva, pastrând proporțiile cu mirarea generalului De Gaulle publicată de Cornel Constantin Ciomâzga în lucrarea „Se întorc morții acasă” . „Generalul De Gaulle știa de la un iluminat tibetan că în România trăia un necunoscut, un mare înțelept al lumii, un mare inițiat cum îl numeau ei. Avea răspuns la orice întrebare și soluții pentru cele mai complexe probleme. Venind în România pentru tratament a cerut autorităților să-i înlesnească o întrevedere cu înțeleptul. Securitatea a intrat în acțiune și din pământ din iarbă verde l-a scos pe bătrân de undeva din munți, și cu chiu cu vai l-au adus la București. După o oră petrecută cu înțeleptul, generalul a rămas uimit, spunându-le celor care-l însoțeau : Înainte să mă întâlnesc cu omul acesta știam sigur cine sunt, acum mă întreb dacă am știut vreodată cine am fost . Și încă mă întreb cum este posibil ca în țara asta să trăiască un astfel de om iar oamenii țării să se stingă în sărăcie, în suferință și ignoranță, fără să fi știut că el a existat”.

Având în vedere contemporaneitatea lucrărilor lui cu datările vechilor biserici din lemn, precum și cu informație arhaică, a venirii unor călugări refugiați în pădurea din dealul Opătești, care ar fi pus bazele primei biserici, dacă nu chiar ei au fost primii locuitori ai actualului sat, putem concluziona că și Mușat sau familia lui au venit odată cu aceștia.

Mai știm că Mușat a rămas diacon, simplu ierarh bisericesc hirotonisit, pentru că s-a dedicat meșteșugului lemnului, executării crucilor cu mâner necesare preoților la săvârșirea slujbelor și riturilor. „Mușat a preluat și reinterpretat arta creștină, devenind o imagine frecventă în iconografia secolului al XVIII-lea, cu utilizarea unei accentuate tradiții populare”. (Oana Iancovecu și P Florea, „Meșterul Mușat-Diaconul din Opătești”, p 242)

(Poze din telefon, maill, ciorne și monografia...p. 471)

Adept și autodidact al sculpturii în lemn, al însușirii artei creștine medievale cu adaptare la tradiția populară a satului, a respectului între tradiție și model, a inventat și a creat, între anii 1781-1823, o nouă viziune reprezentativă pentru zona de origine, care să răspundă pretențiilor și comenzilor comanditorilor, donatorilor și celor 35 de schituri, biserici și mânăstiri care păstrează și astăzi comorile celebrului sculptor. Aceste inscripții aduc mesaje istorice, ritualice, epigrafice importante, din spațiul nostru românesc, din Argeș și nordul Olteniei, cu vechi tradiții de existență a moșnenilor în acest spațiu, care au jucat rolul decisiv al formării statului. Monumentele voievodale, cu vestigii unicate și prima reședință domnească de la Curtea de Argeș, adăpostesc vestigii unicate pentru noi , și chiar, pentru Europa. Nu putem să nu-i cităm aici pe I. Ionescu-Cilieni, Spiridon Cristocea și Alexandru Sacerdoțeanu cu lucrări ca: „Cercetări istorice și pitorești prin mânăstirile noastre de acum 80 de ani, și Argeș, cea mai veche reședință a Țării Românești”. De asemenea și alți contributory : N. Constantinescu, R. Teodorescu, N. Stănescu, P. Chihaiia. D Barbu, Elena Teodorescu, și, mai ales, Corneliu Tamaș și I. Ionescu-Cilieni, care au cutreierat aceste meleaguri, ale județelor Argeș și Vâlcea, cele mai vechi și

pline de istorie, de unde au cercetat, au adunat și au scris istoria primelor și importantelor vestigii ale limbii, culturii și credinței creștin ortodoxe, ale epocii medievale și modernă.

Tema monografică de față evidențiază lucrările a trei istorici paleografi care, prin opera meșterului crucer Marin Mușat diaconul, au pus satul Opătești pe harta istoriei inscripțiilor votive din lăcașele de cult ortodox.

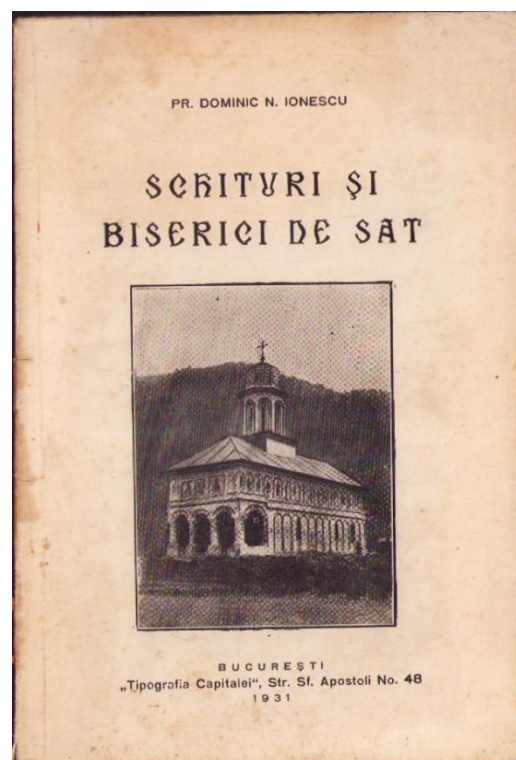
1. Dominic (Duminecă) N. Ionescu

Preot, Învățător, apoi profesor la Seminarul din C de Argeș și cel Central din București, a ținut în 1930, la cursurile de vară de la Vălenii de Munte, o conferință privind principalele puncte ale ortodoxiei, prin prisma folclorului românesc. Conform Curierului Arhiepiscopiei Ortodoxe Române, din București „pr. Dominic Ionescu aduce o importantă contribuție la lărgirea termenului de cercetare a ortodoxiei, și aduce în același timp îndemnul puternic de a căuta aici, în poezia populară, documentările cele mai grăitoare și mai puternice ale credinței ortodoxe în care s'a născut poporul nostru. E într'adevăr acest domeniu prea puțin cercetat din acest punct de vedere. Și sugestiunea cea mai caldă pe care o ai cetind studiul Părintelui Dominic Ionescu e că , precum arta și poezia cultă își are rădăcina în artă și poezia în poezia populară, tot așa aceste izvoare pot înviora și înbogăți, peste așteptări, eventualele studii de ortodoxie românească” (Apostolul Curierul....nr 20 din oct. 1931, p. 267). Tot aici „Ionescu, Duminecă (Dominic) N în lucrarea „Schituri și biserici de sat, Note de drum și însemnări de demult” Buc 1931, în paginile 14-22, are un capitol: „Un meșter crucer: Mușat Diaconul”

În anul 1931 pr. Dominic Ionescu scoate, în urma cercetărilor, lucrarea „Schituri și biserici de sat”, editată de Tipografia Capitalei, București, cu dedicație olografă către Ștefan Meteș, și el preot și profesor ortodox, membru al Academiei Române, deputat, prefect și director al arhivelor din Cluj, participant la Marea Adunare Națională din 18 noiembrie/1 decembrie, de la Alba Iulia, alt cercetător, împreună cu care au colindat, au colectat izvoare din Argeș și Vâlcea, pentru prestigioasa lucrare .

De fapt Dominic Ionescu a început cercetările încă din 1910, adunând date despre inscripții pe obiectele de cult de la Schitul Fedeleșoiu, iar lucrarea, în mare parte, era gata din 1927. Pe timpul cercetărilor sale a tot înserat, în revistele religioase, despre starea deficitară a întreținerii și a păstrării obiectelor de cult. În final își expune revolta, de înălțarea Sfintei Cruci, în 1930, care apare în prefața lucrării, astfel; „Am scris atunci și am publicat în reviste preoțești; Adevărul bisericesc, noua revistă bisericească și altele cu gândul că s-ar lua măsuri. Am avut prilejul acum de curând să trec pe unde- am trecut altă dată, și am găsit și mai rău. Cred că aceste înfățișări, fără altă pretenție de cât aceia de a stăruii ceva mai mult interes față de zestrea ce mi-a rămas de la strămoși adunate în volumul de față vor avea răsunet măcar în sufletele celor care mai rămân încă în umbra altarului. De altfel și numai către aceștia mă îndrept, ca unii ce trebuie să simtă datoria să pună cât mai de vreme la adăpost nu numai monumentele cele mari, ca bisericile , troițele, de a se dărâma, ci pe cât se poate acele mărunțișuri ce se aruncă fără milă și prețuire prin unghere de dulapuri sau firizi, ca icoane, cruci, paftale, condeie și alte obiecte de artă”.

În majoritate, lucrarea conține rezultatele cercetării importantelor biserici vechi din Județul Vâlcea, iar „Un meșter crucer; Mușat Diaconul”, de la paginile 102-112, este al 19-lea capitol din cele 22. În timpul cecetării Schitului Fedeleșoiu, a găsi și crucea lui Marin Mușat, ocazie cu care ne-a lăsat următorul înscris: „Din anul 1742, biserica schitului Fedeleșoiu posedă o cruce de lemn sculptat îmbrăcat în argint de 25/13 cm , păstrată într-un dulap din pronaos; literă de 0,3 cm săpată pe suportul obiectului. De altfel, se pare că vestitul meșter de cruci de cult, din lemn, Mușat diaconul din Opătești, din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, a realizat neprețuitele comori de artă populară de factură bisericească”. Această cruce, acum, se află, alături de celelalte obiecte de cult, în inventarul Bisericii Dăiești, satul alăturat schitului. Această informație, alături de cea referitoare la inscripția „pe brîul din partea din dreapta ferestrei de la est”, notat în p. 3, ne dovedește că Marin Mușat diaconul a locuit, a ucenicit și a lucrat o vreme la Schitul Fedeleșoiu. Având în vedere inscripția din 1742, Mușat trebuia să aibă până în 20 de ani și apoi a venit la Opătești. Aceasta dată este controversată întrucât nu ar fi putut trăi decât până spre 1810, intrând în contradicție și cu informația din revista nr. 3-4 a Mitropoliei Olteniei (text, p. 7) care elogia „cât de frumos lucra meșterul și după 48 de ani de sculptat bijuterii din lemn”. Făcând un calcul s-ar ajunge în jurul anului 1790, având vârsta de 68 de ani. Pe de-o parte, vârsta medie, atunci, nu trecea de 60 de ani iar, pe de alta, avem datat, că a sculptat până spre anul 1810. Ba mai mult, inscripția de pe

crucea de la Mânăstirea Argeşului indică anul 1826, iar inscripţia de pe crucea de la biserica din Şuici indica anul 1846, deja alte contradicţii! Apreciez, ca datare a crucii de la Fedeleşoiu, 1772 (1775, cum înscrie pr. Radu Taşcovici, idem p.243), ca fiind prima „operă” a meşterului Muşat, lăsată nouă, pentru tezaurul obiectelor de cult. Din lucrarea preotului/profesor Dominic Ionescu, se regăesc 13 biserici deţinătoare ale crucilor lui Muşat diaconul şi în tabelul din lucrarea Oanei Iancovescu şi Pavel Florea.

Amintesc aici şi un text din „Istoria Locală Vâlcea –Cruci vechi şi Sfinte Troiţe, din satele Titeşti, Cucoiu şi Bratoveşti”, p.34: d) Sfânta Cruce din altarul Bisericii cu hramul –Sfinţii Voievozi Mihail şi Gavril- din satul Titeşti. este descrisă în cartea –Schituri şi biserici de sat- la p. 97, a autorului Pr. Dominic Ionescu astfel: „O cruce nouă imitând pe cele de la sfârşitul veacului al XVIII-lea ale meşterului Muşat Diaconul răspândite prin mai toate bisericile din nordul Argeşului şi Vâlcii-lucrată numai acum doi ani , anul 1927, arată că s-ar putea reveni cu ceva la acele vremuri. Crucea este o imitaţie perfectă”. Întăresc şi eu această preocupare, mai ales că, din multe biserici, crucile lui Muşat au dispărut. La Bisericile Popeşti, Prodăneşti, Opăteşti, Tânculeşti, din comuna noastră, şi a lui Muşat diaconul, Goleşti fostă Bleici, nu am găsit nici o cruce din cele înscrise în lucrările de aici, pe timpul informării şi căutării datelor monografice, necesare întocmirii lucrării pomenite mai înainte. Ba mai mult, am aflat de la actualul nostru meşter în lemn, din satul Popeşti, Ion Puietu care, pe lângă multitudinea de bunuri de mobilier, obiecte de cult, cruci şi troiţe (inclusiv Troiţa din faţa Mânăstirii Sfântului Cuvios Filimon din Tânculeşti) a lucrat, cu câţiva ani în urmă, la o copie a crucii lui Muşat, de la Biserica Sfinţii Mucenici Mihail şi Gavril Prodăneşti-Vegeşti.

2.Constantin Bălan Istoric şi editor de izvoare istorice şi paleograf, a făcut parte din colectivul de editare a inscripţiilor epigrafice din România, cercetător ştiinţific principal la Institutul de istorie Nicolae Iorga. A făcut parte şi din colectivul care a realizat „Inscripţii medievale şi din epoca modernă a Judeţului Vâlcea (sec. XIV-1848)”, Ed. Ramuri Craiova,1941. El, împreună cu pr. Haralambie Crică, au colindat satele şi lăcaşele de cult din stânga Oltului şi Curtea de Argeş, în perioada 1959-1960. Inscripţiile centralizate de el în lucrarea „Inscripţii medievale şi din epoca modernă a Judeţului Argeş” s-au adunat din scrierile grămaticilor, logofeţilor, clericilor, dregătorilor, călătorilor străini, catagrafiilor (ca cele ruseşti), arhivele statului şi Comisiunea monumentelor istorice, precum, si ale meşterilor cruceri, pictori, zugravi, şi pietrari care au inscripţionat munca lor, la ridicarea şi realizarea lăcaşelor şi obiectelor de cult. Aceştia din urmă lucrând comenzile fondatorilor, donatorilor şi comanditarilor au formulat textele adunate în această impresionantă lucrare. O parte din inscripţiile acestei lucrări s-au găsit în copiile şi traducerile existente în diferite fonduri documentate, în

Tabla de materii		Pag.
1. Prefaţă		3
2. Cascovele		5
3. Schitul Fedeleşoiu		14
4. Scăueni		27
5. Cozia Veche		35
6. Schitul Hotărani		42
7. Un metoc al Episcopiei de Râmnic. Reşca		46
8. Biserica din Ruda		48
9. Biserica din Goran		54
10. Biserica din Sâmvotin		57
11. Racoviţa		62
12. Bisericile din Căineni		68
13. Biserica din Budeşti		76
14. Biserica din Tei		79
15. Bisericile din Cremenari		82
16. Bisericile din Vălsăneşti		86
17. Titeşti		91
18. Biserica din Calimăneşti		99
19. Un meşter Crucer: Muşat Diaconul		102
20. Atanasie şi Petcu, meşteri pietrari		113
21. O inscripţie interesantă		120
22. Adaos		125

manuscrite și alte lucrări netipărite, private sau păstrate în muzee, arhive și biblioteci. Cele peste 3000 de texte adunate s-au colectat, începând cu 1959, de echipele Institutului de istorie N. Iorga, din peste 220 de lăcașe de cult din Județul Argeș, îndeosebi din cele aflate în plaiurile și dealurile dintre Olt și Râul Doamnei și de la Biserica Domnească Curtea de Argeș până spre Hortezu. 1200, din cele 3000 de inscripții, sunt cele mai vechi, datate imediat după întemeierea Principatului Valahiei. Informațiile epigrafice, din mediul sătesc, folosesc epigrafia slavonă, mai apoi cea chirilică, până spre sfârșitul secolului al XIX-lea. De aceea inscripțiile meșterului Mușat sunt în paleografie chirilică.

Lucrarea evidențiază numele meșterilor pe specialități, din Argeș, din alte zone, în special din Transilvania, dar și din străinătate. Între cele 166 de așezări urbane și rurale, foste megieșii/obști, cătune și apoi comune (începând cu 1865), sunt și satele comunei Golești: Opătești, Bleici, Blidari, Golești, Giurgiuveni și cătunul Vătășești. Între cele 768 de inscripții, 31 se referă la Marin Mușat al Opăteștiului. În ordine, inscripțiile pieselor lui Mușat, din tabelul lui Constantin Bălan, sunt următoarele exemple.

- 1795 (Cea 1795 aprilie 19). Partenie arhimandritul (m-rii Argeșului) și preotul Varlaam reclădesc (Schitul Brătășești, Brătești), pe care-l zugrăvesc, lăcașul fiind tirnosit de episcopul (de Argeș), Iosif, 87.
- 1796 (7303) martie (?). Mușat diaconul (din Opătești, meșter crucer) zugrăvește o cruce de cult (de la bis. Prodănești), amintind numele lui Ion, Ioana, Ion ș.a. 576.
- 1795 iulie 25. Tenea Petru și Velica Petru dăruiesc un potir ș.a. obiecte de cult (la Biserica Domnească din Pitești). 512.
- 1795 septembrie 1 - 1796 august 31 (7304). Ion, Gheorghe, Safta ș.a. ridică o cruce de piatră (de la Jiblea Veche). 456.
- (Cea 1796). Manea Ioan cel Mare, preotul, tatăl preotului Nica și alți moșneni, printre care Anton postelnicul, clădesc (bis. Cochinești de Jos), zugrav fiind Fotache (de la Craiova). 163.
- (Cea 1796). Manea (Ioan cel Mare), preotul, preoteasa lui Iliana, Anton postelnicul ș.a. sint înfățișați în tabloul cititorilor (la bis. Cochinești de Jos). 164.
- (1796). Anghel (Stoianovici) zugravul se semnează pe o icoană (de la bis. Cochinești de Jos). 165.
1796. La această dată încep lucrările de zidire (a Schitului Scăueni). 636.
1796. Partenie arhimandritul (m-rii Argeșului) dăruiește un discos și alte obiecte de cult (la Schitul Brătășești, Brătești). 88.
1796. Șerban Budișteanu, fost mare armaș, și Nicolae Budișteanu postelnicul clădesc (bis. Eudeasa Mare); menținerea existenței unei biserici de lemn, în trecut. 97.
- 1796 (7304) martie 10. Dumitru, Neașa, Dumitrașcu ș.a. sint amintiți pe o cruce de cult (de la bis. Drăgănești), piesă lucrată de Mușat diaconul (din Opătești, meșter crucer). 355.
- 1796 (7304) martie (30). Inscriptie (la bis. Ruda) consemnând decesul preotului Mihail, înscrisă probabil, de Petru. 621.
- 1796 (7304) aprilie 10. Mușat diaconul (din Opătești, meșter crucer) se semnează pe o cruce de cult (de la bis. Feteni). 390.
- 1796 iunie 3. Inscriptie (la bis. Sf. Nicolae, Cimenii Mici), amintind (de revărsarea apelor Oltului), cînd a venit valul cel mare. 149.
- (Cea) 1796 septembrie 1 - 1797 august 31 (7305). Radu, fiul preotului Mihail din Ruda, ș.a. își însemnează numele (la bis. Ruda). 622.
- 1796 septembrie 1 - 1797 august 31 (7305?). Inscriptie sgrafită (la Biserica Domnească din Curtea de Argeș), amintind această dată. 302.
- 1796 septembrie 1 - 1797 august 31 (7305). Radu grămăticul își însemnează numele (la bis. Ruda). 614, 617.
- 1796 septembrie 1 - 1797 august 31 (7305). Udrea își însemnează numele (la bis. Ruda). 619.
- 1796 septembrie 1 - 1797 august 31 (7305). Zoița, Safta, Ion ș.a. sint amintiți pe o cruce funerară (de la Biserica Domnească din Curtea de Argeș). 314.
- (Cea) 1797 (7305) martie 18 ... (Cea) 1811 (?) aprilie 26. Udrisite grămăticul ș.a. printre care Matei, fiul preotului Mihail din Ruda ș.a. își însemnează numele (la bis. Ruda). 623.
1797. Inscriptie amintind această dată pe incuetoarea de metal de la vechea ușă de lemn (a bis. Valea Danului). 741.
1802. Anghel (Stoianovici) zugravul se semnează pe o icoană (de la bis. Cochinești de Jos). 166.
1802. Anghel (Stoianovici) zugravul se semnează pe o icoană (de la bis. Găinușa). 406.
1802. Ioan logofătul este amintit (la bis. Zorile, Costești). 191.
- 1802 (7310) martie. Mușat diaconul (din Opătești, meșter crucer), încrează o cruce de cult (de la bis. Prodănești), amintind numele lui Ioan, al Sandei și al lui Marin. 577.
- 1802 iunie (?). Ene preotul împreună cu Petru dăruiesc o icoană (de la m-rea Brădet). 77.
- 1802 (7310) iulie. Ioan preotul și Stana preoteasa sint amintiți pe o cruce de cult (de la bis. Șetrari, Branstea), piesă lucrată de Mușat diaconul (din Opătești, meșter crucer). 57.
- 1802 septembrie 1 - 1803 august 31 (7311). Dumitru, Radu, Ene ș.a. sint amintiți într-o inscripție scrisă de Marin (meșterul crucer, la biserica de lemn din Drăganu-Olteni). 348.
- 1802 septembrie 1 - 1803 august 31 (7311). Șerban preotul, Smaranda preoteasa, Maria monahia ș.a. sint amintiți pe o cruce de piatră (ridicată în trecut, pe „drumul Bascovului”). 16.
- (Cea 1803). Drosu (?) Gheorghe este amintit pe o icoană (de la bis. Cotmeana-Stolnic). 212.
- (Cea 1803-1805). Constantin preotul, (soția sa) Constantina preoteasa, Eftimie diaconul ș.a. sint înfățișați în pictura murală (la bis. Vătășești). 760.
1803. Anghel Stoianovici zugravul se semnează pe o icoană (de la bis. Filiani). 393.
1803. Inscriptie amintind această dată pe icoana (de la bis. Bogdooia, Urliuștii). 675.
1803. Ion preotul este amintit pe o icoană (de la bis. Cotmeana-Stolnic). 212.
1803. Rizea cojocarul, Zamfira și Radu Flocan dăruiesc un clopot (la bis. Feteni). 388.
- 1803 (7311) iunie. Matei și Stanea sint amintiți pe o cruce de cult (de la bis. Poienari), piesă lucrată de Mușat diaconul (din Opătești, meșter crucer). 563.
- 1803 iulie 3. Iosif, episcopul de Argeș, tirnosește biserica (Schitul Scăueni). 636.
- 1803 septembrie. Inscriptie amintind această dată (cînd, probabil, au început lucrările de zugrăvire a bis. Vătășești). 760.
- 1803 decembrie 25. Anghel (Stoianovici) zugravul se semnează pe o icoană (de la bis. Filiani). 394.
- 1803 decembrie 25. Mihail preotul (zugrav) se semnează pe o icoană (de la bis. Filiani). 395.
1804. Iliu zugravul se semnează pe o icoană (de la bis. Galeșu). 402.
1804. Inscriptie amintind această dată pe o icoană (de la bis. Bercioiu). 32.
1804. Inscriptie amintind că pisania Schitului Beristăvești (clădit în 1753-1754) a fost scrisă la această dată de arhimandritul Teodosie. 36.
1804. Ioan zugravul semnează lucrările de pictură executate (la bis. Vătășești). 761.
1804. Mihalache Uescu postelnicul reface un clopot de la bis. Buna Vestire din Pitești, îndemnător fiind protopopul Șerban. 508.

în trecut, pe coloanele de piatră din cuprinsul bisericii (m-rii Argeşului)-
251.

↳ <Sec. XIX primele decenii>. Ion copilul, fiul preotului Ilie, se semnează pe un jet <de la bis. Cotmeniţa, Băbana>. 12.

↳ <Sec. XIX primele decenii>. Mari... Ştefan, Dob(ă)ra... ş.a. sint amintiţi pe o icoană <de la bis. Deduleşti>. 335.

↳ <Sec. XIX primele decenii>. Nicolau zugravul se semnează pe o icoană <de la m-rea Argeşului>. 267.

↳ <Sec. XIX primele decenii>. Petre, Vasile ş.a., printre care preotul Ion, ridică o cruce de piatră <de la Titeşti>. 706.

↳ <Sec. XIX primele decenii>. Petru, Ioana, Marin ş.a. sint amintiţi de o inscripţie <de la bis. Jiblea Veche>. 444.

↳ <Sec. XIX primele decenii>. Petru şi Joiţa sint amintiţi (probabil, ca donatori) pe o icoană <de la bis. Urliuşi>. 723.

↳ <Sec. XIX prima jumătate>. Ilie dascălul <din Merişani> ş.a., printre care Nicolae Dudesu (fost) mare ban cu (soţia lui), Ana ş.a. sint amintiţi <în rîndul ctitorilor şi donatorilor, de la bis. Drăganu-Citruş>. 352.

↳ <Sec. XIX prima jumătate>. Ioan şi Maria sint amintiţi pe o cruce de cult <de la bis. Ioaniceşti>. 432.

↳ <Sec. XIX prima jumătate>. Măneasa ş.a., printre care Marin şi Dumitrică diaconul sint amintiţi de o inscripţie <de la bis. Drăganu-Olteni>. 353.

↳ 1800 aprilie 5. Radu diaconul, fiul lui Serban diaconul, zugrav din Cîmpulung, zugrăveşte o icoană <de la m-rea Brîdet>. 76.

↳ 1800 iunie 14. Ion zugravul semnează lucrările de pictură executate <la bis. Grebleşti>. 427.

↳ 1800 iulie 20. Inscriptie <la bis. Ruda> amintind decesul Stancăi preoteasa. 629.

↳ 1800 noiembrie 21. Pavel <Bădiceanu> postelnicul clădeşte <bis. Bădiceeni> cu <incuviinţata fostului> arhimandrit al m-rii Argeşului, Paşcanie. 17.

↳ 1801. Dumitru Talmeşanu şi Simion Popoşanu dăruiesc un clopot <la m-rea Văleni>. 753.

↳ 1801. Preda zugravul se semnează pe o icoană <de la bis. Teiu>, inscripţia amintind şi numele Samfirei şi al lui Sandu. 695.

↳ 1801. Teodosie, arhimandritul m-rii Cozia, refăce un clopot al Schitului Berislăveşti, deteriorat în timpul războiului Porţii Otomane cu Austria (şi Rusia). 39.

↳ 1801. Tudorache <Eneulescu, ctitorul, cu soţia sa> Ecaterina, Dumitru ş.a. sint amintiţi <printre susţinătorii bis. Găinuşa>. 405.

↳ 1801 (7309) martie. Muşat diaconul <din Opăteşti, meşter cruce> lucrează o cruce de cult <de la Dăeşti>. 323.

↳ 1801 (7309) mai. Tudorache Eneulescu, soţia sa Ecaterina şi mama lui, Dumitruana Bumbuianca clădesc <bis. Găinuşa>, econom fiind Nicolae Bumbuianu din Piteşti. 404.

↳ 1801 iulie 2. Stanciu <Eşanu>, Ana, Constantin ş.a. sint amintiţi printre ctitori <la bis. Bărbăleştii>. 29.

↳ 1801 iulie 19. Inscriptie comemorînd această dată <cind, probabil, a fost zugrăvită bis. Ceaneşti>. 413.

↳ 1801 (7309) august 30. Matei, Stanca şi Alexandru sint amintiţi pe o cruce de cult <de la bis. Valea Iaşului>, piesă lucrată de Muşat diaconul <din Opăteşti, meşter cruce>. 748.

comanditari Marin, Păuna şi pr. Vlad; p.73.

- 1796 martie 10, Biserica Drăgăneşti, comanditari Dumitru, Neacşa, Dumitrescu ş.a, p.73;
- 1798 mai 15, Biserica Lăcunele de Sus, comanditari Radu şi Bălaşa, p.74
- 1798 septembrie 20, Biserica Ceaureşti, comanditar Ioan, p. 74
- 1801 martie, Biserica Dăeşti, p.76;
- 1801 august 30, Biserica Valea Iaşului, comanditari Matei, Stanca, p.76,
- 1802 mai (din nou) Biserica Prodăneşti, amintind numele lui Ioan, al Sandei şi al lui Marin, p. 77;
- 1802 iulie, Ioan preotul şi Stana preoteasa amintiţi pe crucea de cult la Biserica Şetrari, comuna Braniştea, p.77;
- 1803 iunie Matei şi Stanca amintiţi pe cruce, la Biserica Poienari, p.77;
- 1804 mai, Matei, Stanca, Alexandru amintiţi pe crucea de cult aflată la Muzeul Mănăstirii Argeşului, p. 78;
- 1826 inscripţie amintind, de această, pe o cruce de cult la Mănăstirea Argeşului, p. 86
- 1846 mai 24, o cruce de cult a meşterului Muşat la biserica Şuici, p.97

Mai sunt inscripţii din 1805 aflate la bisericile: Luminile p-74, Teleşti p. 75, Ioaniceşti p.76, Costeşti p.78, Brăteşti p. 87, precum şi la Sfinţii Voievozi din Curtea de Argeş, având aceleaşi nume Matei, Stanca, Alexandru; din 1809 la biserica Schitu cu numele Ion pr. Şi Marin, p. 82, Goranu, cu numele Petru, Barbu şi Maria, p. 83

b) Textul inscripţiilor:

- p. 293: Cruce aflată în proprietatea pr. Ioan Duţu din Dăeşti, martie 1801. Înscrisul mai conţine o inscripţie: „Această Sfântă cruce s-a zugrăvit cu cheltuiala preotului: I 1826 (atribuită meşterului Muşat diaconul) inscripţie aflată pe baza suportului crucii, martie 7309” (semn indescifrabil), cea ce corespunde anului 1801, nu 1826. Una din cele trei cifre este greşită, având în vederea poziţia în tabel şi faptul că în 1801 Muşat a lucrat la crucea de la Biserica Valea Iaşului;
- p. 298: La Bisericile Cuvioasa Paraschiva şi Sfinta Treime, Deduleşti, comuna Morăreşti, alături de două icoane este înscrisă (la subsol) şi inscripţia „La acest lăcaş, se mai păstrează o cruce de lemn sculptat de 31/22 cm, probabil o replică după crucea din 1794 decembrie 10 aflată la Biserica Drăgoiu –Olanu, J. Vâlcea. Inscriptia „Marin, Păuna, Vladu I ereu- iar pe suportul piesei-Muşat diacon-redă întocmai textul obiectului amintit, cu excepţia datei care nu a fost indicată (cf. Nr. 356)”. Mai sunt şi alte două înscrisuri cu inscripţii pe două icoane, cu comanditarii: Barbu, Ioana, Marin, Ştefan, Dumitru s. a, care corespund şi pe alte cruci ale meşterului Muşat. Astfel, ar fi prima informaţie privind sculptarea de icoane de către Muşat;
- p. 315, privind înscrisul de la Fedesciori, deja citat la p. 3;

a) Inscriptii cronologice

- 1781 septembrie-1782 august 31, Biserica Piatra, p. 71;
- 1791 septembrie-1792 august 31, Biserica Ioaniceşti, comanditari Ioana şi Diamanta. p.73;
- 1793 martie (?), Biserica Prodăneşti, comanditari Ion, Ioana, Ion ş.a, p.73. Aici, cu siguranţă este greşit, întrucât această biserică (actuala) a fost înălţată între anii 1901 şi 1911. Şi tot cu siguranţă este vorba de fosta Biserica Bleici, aflată puţin mai sus, aşa cum rezultă în înscrisul din Monografia comunei rurale Bleici, p. 316 (autorul, Ed. Pro Univesitaria, Bucureşti, 2022) „În lucrarea Studii şi comunicări, Judeţul Argeş, după memoriile Gl. Von Bauer, de la 1778, p. 77, este prezentat „Bleici, sat cu o biserică”, cea ce dovedeşte că aceea a fost una din predecesoarele celei de azi, în urma căreia a rămas o cruce de lemn”. La p. 504 din Inscriptii medievale...este înscris: „1778 mai-dec, preot Nae Burluşanu, la Biserica cu Hramul Intrarea în Biserică Parohia Bleici”. În anii 1959-1960,când s-au cules inscripţiile lui Constantin Bălan, ambele biserici existau, cea veche fiind părăsită şi apoi distrusă complet, în anul 1962. Întrădevar satul Prodăneşti, înfiinţat, împreună cu Popeşti, ambele luând locul satului Bleici (după legea lui Cuza în 1865), în anul 1897, a dat şi numele bisericii în discuţie. Atunci se numea doar Prodăneşti, iar acum Prodăneşti- Vegeşti.
- 1794 decembrie 10, Biserica Drăgoiu,

-p. 320: La Biserica Cuvioasa Paraschiva din Fețeni (biserică înălțată cam odată cu cea de la Opătești) este înscrisă inscripția: „1796 aprilie 10 „Cruce de lemn sculptat 33/20,5 cm păstrată în altar: literă de 1,2-2,2 cm săpată pe partea din spate a piesei; provine de la Biserica de lemn Cuvioasa Paraschiva: la Cuvioasa Paraschiva; Pe muchie a obiectului, cu literă de 1,5 cm în relief: Mușat diaconu”;

-p. 394 La Biserica Sf. Treime din Poienari, comuna Corbeni; 1803 (7311) iunie; „Cruce de lemn sculptat 35/22 cm, păstrată în altar; literă 0,6-1,8 cm în relief pe una din laturile obiectului; la bis. Sf. Treime; Mat I ei, Sta I nca; inscripție pe suportul piesei-Mușat diacon”

-399: „1795 (7303) martie, cruce, la fel, sculptate pe o muchier 0,6-1,7 de Mușat diaconul; donatori Ion, Iana, Ion, Gheorghe, Florea. De la Biserica Prodănești (este vorba, de fapt, de Biserica Bleici cu hramul Sf. Voievozi, satul schimbându-și numele în satele Prodănești și Popești, în 1897) s-au înscris două cruce, una la vechea Biserică Sf. Voievozi și cealaltă la pr. Constantin Beștea, paroh, la acea vreme, al actualei Biserici Prodănești-Vegești, (Constantin Beștea. Numele meșterului și donatorilor semnalat și de Oana Iancovescu și Petre Florea. Legat de aceasta, la punctul 2 din josul primei

pagini, acești autori înscriu următoarea informație; „Până în preajma războiului, în Opătești au fost păstrate, de către urmași (!) uneltele sale de lucru. Informație deținută de pr. Constantin Beștea, comuna Golești”).

OPĂTEȘTI, com. Golești

494

1767 (7276) septembrie 20

Inscripție pe peretele pridvorului, în exterior, în partea de nord-vest; literă de 2,5 – 7 cm, cu maroniu pe fond gălbui, intr. cu greșeli evidente 1866; la bis. Cuvio

Liatau | 7276 | sept(emvrie) | 20 | (în) | veli

cu...³

BLEICI, com. Golești

BIBLIOGRAFIE.
p. 26.

44

1809 iunie 23

¹ Adăugat de noi.

² Lectură incertă. R. Crețeanu, *loc. cit.* a citit „in

³ Inscripție neinteligibilă. R. Crețeanu, a citit „cu

Cruce de lemn sculptat de 37,5/24 cm, păstrată în altar; literă de 0,7 – 1 cm, în relief, în partea inferioară a uneia din fețele piesei; la bis. Cuvioasa Paraschiva.

1809 | iun(ie) | 23 ;
Ștefan, Maria ¹.

Pe suportul obiectului, în interior, cu literă de 1 cm, cu roșu :

Ion sin Cos|tin | Runcianu | zugrăvită.

¹ Numele donatorilor și al meșterului semnalate și de Oana Iancovescu și P. Florea, *Meșterul Mușat-diaconul din Opătești*, în B, IV (1982), p. 244, nr. 24.

c) Lista cu inscripțiilor pe obiecte:

-p. 505: Gibești-Golești-1806 mai 10 „Matei și Maria sînt amintiți pe o cruce de cult de la biserica de aici (este vorba de vechea biserică) obiect lucrat de Mușat diaconul-din Opătești, meșter crucer-, preluat, colecțiile de la Mănăstirea Cozia-”;

-p. 506: Runcu Biserica, 1805 (7313) mai 18 „Inscripție amintind această dată pe o cruce de cult semnată de Mușat diaconul-din Opătești, meșter crucer, (cf. D Ionescu, Un meșter crucer: Mușat diaconul, în AB Pitești VI 1923, nr 1, p. 16; ibidem Schituri, p 104 și 106), piesă ce nu a putut fi detectată de noi, aparținând altei colecții”;

-p. 506 Sălătrucu Biserica, 1800 (7309) octombrie 10 „Inscripție amintind această dată și numele lui Mușat diaconul din Opătești, meșter crucer-pe o cruce de cult ce a existat în acest lăcaș (cf. D Ionescu art. Cit. „p. 193; ibidem schituri p. 107). Obiectul a fost preluat într-o altă colecție”;

-p. 506 Stoilești Biserica, 1801 „Inscripția datată pe o cruce de cult lucrată de Mușat diaconul din opătești, meșter crucer (cf. A Pănoiu, Mobilierul vechi românesc, București; 1977, p. 11; ibidem). Din arhitectura lemnului în România, București, 1977, p. 166, nota 86. Obiectul nu a putut fi detectat cu prilejul cercetării întreprinse de noi”;

-p. 506 Șuici, Biserica 1813 mai 20 „Ilinca, Pătru sînt amintiți pe o cruce de cult lucrată de Mușat diaconul, meșter crucer, existentă la un lăcaș, de unde a ajuns în colecția lui Ștefan Rudeanu, iar apoi în aceea constituită de N. Iorga la Văleni de Munte (cf. D Ionescu, art. cit. p 16; cf. de asemenea Oana Iancovescu și P Florea, Meșterul Mușat diaconul din Opătești, în Buridava IV 1982), p. 244, nr. 27”;

-p. 506 Valea lui Enache, Băiculești; Biserica, 1791 sept. 1- 1792 aug. 31 (7300) „Inscripție amintind această dată pe o cruce de cult atribuită lui Mușat diaconul, meșter crucer-, ce a existat la acest lăcaș (cf. D Ionescu, art. Cit. p. 17; idem schituri, p. 109, fig- 120), editorul apreciind că piesa putea fi datată și din 1784-1795 (7303), obiect preluat, probabil, într-o altă colecție”.

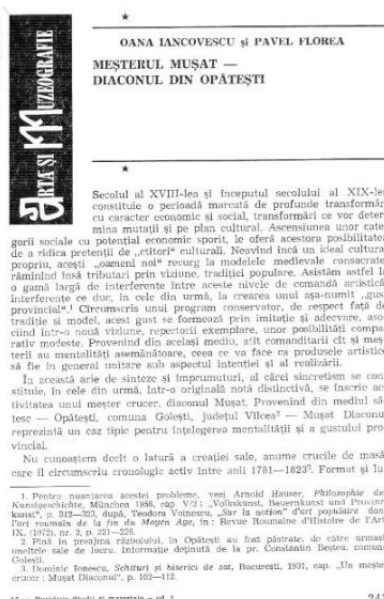
c) Indici:

-p. 588 „Mușat, diacomul-din Opătești, com. Golești, J. Vâlcea, meșter crucer (1791-1806-greșit)-37, 112, 266, 323, 335, 355, 356, 390, 412, 479, 561, 576, 602;

-p. 595 „Opătești-comuna Golești, J. Vâlcea- Bis. Cuv. Paraschiva, 494; v și Mușat diaconul din....”

3. Oana Alexandra Iancovescu și Pavel Florea

Lucrarea lor, „Meșterul Mușat-diaconul din Opătești”, se găsește în publicația Buridava IV Artă și Muzeografie nr. 4 din 1982, capitolul Studii și materiale, paginile 241-245.

Pe prima pagină a lucrării autorii se inspiră din lucrarea în limba franceză a profesoarei și fostă director al Muzeului de artă, Teodora Voinescu, astfel: „Ascensiunea unor categorii sociale cu potențial economic sporit, le oferă acestora posibilitatea de a ridica pretenții de –ctitori- culturali. Neavând încă un ideal cultural propriu, acești – oameni noi- recurg la modelele medievale cunoscute, rămânând însă tributari prin viziune, tradiției populare”, p. 241! Apoi, pe Mușat diaconul îl prezintă ca fiind „un reprezentant al gustului păturilor medii de origine rurală. Apelând la un model

consacrat (poate chiar de generația lui, ei fiind promotorii acestui tip de obiecte de cult!), el dovedește un conservatorism impus atât de autoritatea modelului, cât și de necesitatea menținerii prestigiului operei sale! Crucerul de la Opătești făcea parte din primii reprezentanți ai lansării acestui tip de podoabă și simbol creștin ortodox. El a avut o mare influență în jurul Topologului și Oltului, zonă confluentă Județelor Argeș și Vâlcea, de la Curtea de Argeș până către Horezu. Se exemplifică aici Biserica Sfinții Îngeri Bălțătești, comuna Tomșani, care deține asemenea cruci de masă asemănătoare cu cele ale lui Mușat, dar, operă a unui zugrav numit Calciu.

Autorii recunosc, prin acesta, calitățile artistice ale pieselor din zona Topologului, cu un alt exemplu din Cernișoara, unde un meșter anonim realizează o copie a unui model al lui Mușat diaconul. Așa cum și eu l-am exemplificat pe Ion Puietu din Popești, sat vecin cu Opăteștiul. Și, mai spun autorii: „Numărul mare de piese de acest gen despre care avem cunoștință denotă o cerere corespunzătoare, care nu se limitează la zona strictă a Topologului, ci pătrunde și în regiunile înconjurătoare, unde, la același nivel de comandă, regăsim aceleași preferințe artistice”, apreciind, totodată, „originalitatea creației sale, remarcând unicitatea crucii din figura 1” (idem p. 242).

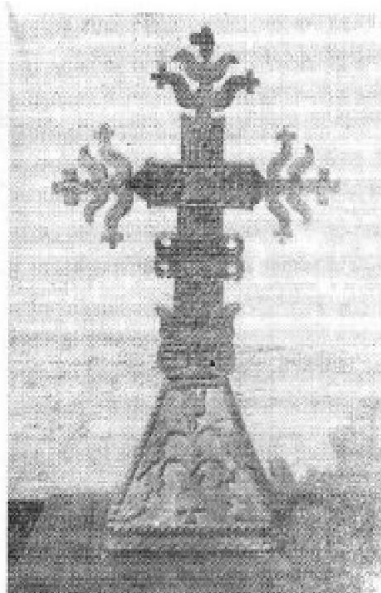
Foarte importantă precizarea, pe care ei o prezintă ca excepție: „o excepție de la această regulă o constituie crucea aflată la Biserica Cuvioasa Paraschiva din satul Popești (comuna Golești, jud. Vâlcea), care, deși datată. 1809, este una din puținele, realizate de diaconul Mușat, care a rămas nesemnată” (idem p. 242. De fapt, în listă, paginile 244-245, găsim 15, din cele 33, nesemnate. Pe când la bisericile din Telești, Orlești, Poienari, Stroești, Fâlfani, Telești, Gălătești, Ioanicești, Stroești, Brătești, Cotmeana, Fedeleșoiu și altele, crucile sunt semnate. Referitor la biserica din Popești trebuie făcută precizarea că este vorba de predecesora acesteia care a avut alt hram, actuala, cu acest hram, fiind înălțată în 1908.

„Prodănești com Golești 1795 (7303) martie (?) 576, „Cruce de lemn sculptat de 40/22, postiată (postată, în ediția a doua) în altar; literă de 1,5 cm, în relief pe suportul obiectului, la biserica Sf. Voievozi (?) Mușat I diaconul, Pe laturile obiectului cu literă de 0,6-1,7 cm săpată 730 3 m(artie) (?) Ion, Ioana, Gheorghe, Florea 1”, p. 399. Și aici este vorba de fosta Biserică Bleici. La subsolul acesteia din catalogul lui C. Bălan, Ed. a doua, este înscris: „Numele meșterului și ale donatorilor semnalate și de Oana Iancovescu și P Florea, Meșterul Mușat-diaconul din Opătești, în B IV (1982) p. 244, nr. 9”. Dar, în lista acestora este înscris hramul Intrarea în Biserică. Despre această nepotrivire aș putea spune că, în acele vremuri, bisericile aveau doar un singur hram. La citirea și colectarea inscripțiilor, biserica se cheama Prodănești, iar acum i s-a readăugat și eponimul Vegești, avut la început și „șters” în regimul trecut, datorită numelui chiaburilor contributory la înălțarea acesteia.

Catalogul pieselor găsite realizate de Muzeul Dăroveni

Nr.	Proveniența	Dată	Măsur.	Donatori	Inalțimea obiectului în cm
1	?	788 (1780-1)	?	?	?
2	Biserica Sf. Voivod, Piatra, com. Golești, VI.	790 (1781-2)	da	—	1:355
3	?	791 (1782-3)	?	?	?
4	Biserica Adormirea Maicii Domnului, Măleșu, com. Măleșu, VI.	792 (1784), 4 III	da	—	1:320
5	?	1784 (?) probabil 792	?	?	?
6	* Biserica Intrarea în biserică, Valea lui Enache, AG	793 (1791-2)	?	?	?
7	?	796 (1791-2)	?	?	?
8	Biserica Adormirea Maicii Domnului, Cărbănești, com. Otănești, VI.	798 (1791-2)	da	—	1:350
9	Biserica Intrarea în biserică, Prodănești, com. Golești, VI.	793 (1794-5)	da	Ion, Iona, Ion Gheorghe, Filipa	1:400
10	Colecția pr. Nicolae Ciură, Olanu, com. Olanu, VI.	783 (1785), 10 XII	da	Marin, Filona, Viada croșu	1:379
11	Biserica Cuvioasa Paraschiva, Fetești, com. Gorava, VI.	794 (1795-6)	da	—	1:330
12	Biserica Sf. Nicolae, Drăgănești, com. Golești, VI.	794 (1796), 10 III	da	Dumitru, Neacșu, Dumitrescu, Chiocia, Constantin	1:380
13	Biserica Cuvioasa Paraschiva, Bărbulești, com. Stănești, VI.	797 (1799), 4 II	da	—	1:340
14	* Săltreș, AG	799 (1800), 19 X	?	?	?
15	* Vitomirești Costești, AG	799 (1801), III	?	?	?
16	Colecția pr. Constantin Beștea, Popești, com. Golești, VI.	710 (1801-2)	da	Marin, Ion, Sanda	1:350
17	* Colecția pr. P. Partenie	710 (1801-2)	?	?	?
18	?	710 (1801-2)	?	?	?
19	Biserica Cuvioasa Paraschiva, Stănești, com. Stănești, VI.	791 (1803), 28 VI	da	Măcel, Stanca, Alexandru, Ivan, Ioan	1:310
20	* Runcu, AG	791 (1803-3)	?	?	?
21	Biserica Sf. Împărați, Mogoșești, com. Stănești, VI.	792 (1804), III	da	Ivan, Ioana, Tudor	1:305
22	* Costești, Strușuți, AG	793 (1805), 30 III	?	?	?
23	Biserica Voridense, Găbești, com. Golești, VI.	1806, 10 V	da	Măcel, Maria (Giha)	1:375
24	Biserica Cuvioasa Paraschiva, Popești, com. Golești, VI.	1808, 23 I	nu	Stefan, Maria	1:310
25	Biserica Adormirea Maicii Domnului Geamăna, com. Stoilești, VI.	1812	nu	—	1:300
26	* Olanu, VI.	1812	?	?	?
27	* Sucei (acel colecția Ștefan Bodeanu, altele colecția N. Jorja, Vălenii de Munte)	1812, 30 V	?	?	?
28	* Bolnița Flămânzești, AG	1813	?	?	?
29	* ?	1821	?	?	?
30	Colecția pr. Ion Drăguș, Dăcești, com. Dăcești, VI.	—	Da	—	1:220
31	Biserica Sf. Voivod, Brăția, VI.	—	nu	—	fragment
32	* Colecția pr. Dem. Petrescu, Crătova (Dășka ?)	?	?	?	?
33	* Biserica Sf. Nicolae, Drăjești, AG	?	?	?	?
34	* Mușetești, AG	?	?	?	?
35	* ?	?	?	?	?

* Cf. Dumănilă Ionescu, op. cit.

La nr. 16 din listă este înscris: „Colecția pr. Constantin Beștea, Popești, com. Golești, VI. 7310 (1801-2) da (semnătură), Marin, ion, Sanda (donatori); Î: 310 (înălțimea obiectului).

Analizând catalogul prezentat, se constată un număr de 12 biserici posesoare ale crucilor de masă făurite de Marin Mușat diaconul, care nu se regăsesc în listele celorlalți doi autori. Aceste sunt: Biserica Intrarea în Biserică Valea lui Enache, Biserica Adormirea Maicii Domnului Cristănești, biserica din Vitomirești, biserica din Runcu, Biserica Sf. Împărați Mogoșești comuna Stănești, Biserica Adormirea Maicii Domnului Geamăna comuna Stoilești, biserica din Olanu, bolnița Flămânzești, biserica din Mușetești, biserica din Otăsău și colecționarii: pr. Dem Petrescu și P Partenie.

Din lucrările prezentate rezultă că, în vremea lui Mușat diaconul, au lucrat și alți meșteri cruceri, unii dintre ei „școliți” tot la Schitul Fedeleșoi: Manole, Dimitrie Șerbănescu, Gheorghe (Vărzaru), Ion fiul lui Costin Runcianu, Matei Mușat, Sandu ș. a, cea ce dovedește acțiunea promotorie a lucrării obiectelor de cult, din lemn, în special a crucilor de masă, în partea de vest a Județului Argeș, având centrul la Episcopia Curtea de Argeș.

Începând de pe la 1815 nu mai apar, în cataloagele analizate, inscripții pe cruci de cult din lemn, aceasta însemnând că s-a trecut la obiecte din piatră și metal

Satul Opătești și comuna noastră Golești îl consideră, pe Marin Mușat diaconul, tezaur, nu numai al satului, ci și al iconografiei din lemn al ortodoxiei. Ce ar fi fost dacă Mușat ar fi trăit cu 100 de ani mai târziu contemporan cu rebelul, introvertitul Brâncuși, sau Brâncuși cu 100 de ani mai devreme? Mai devreme, cu siguranță, Brâncuși ar fi mâncat brânza de capră preferată, la Gorj, nu foarte greu de găsită și prin Franța, tocmai în Corsica. Mai târziu, fără să subestimez opera lui Brâncuși, poate, Mușat ar fi fost în fața lui Brâncuși, într-un clasament al valorilor. Din fericire și milostenia lui Dumnezeu avem, în satul vecin Popești, un urmaș continuator al lui Mușat diaconul de la Opătești, de acum 300 de ani, meșter în lemn: crucer, iconar și realizator de obiecte de cult, mobilier bisericesc, despre care voi asigura, în viitorul apropiat, o scurtă monografie. Găsesc potrivit îndemnul, adresat nouă pentru omagierea și păstrarea valorilor culturii creștine, în lectura „Cruci vechi și sfinte troițe din satele Titești, Cucoiu și Bratovești-Istorie locală”, p.25: „Aceste cruci au fost adunate de anumiți interesați, care în numele muzeelor au preluat aceste adevărate opere de artă. Ce bine ar fi dacă și-ar fi găsit locul în muzee! Este bine ca enoriașii să conserve și să păstreze aceste cruci și alte obiecte vechi, deoarece ele dezvăluiesc atât credința noastră, dar mai ales gustul pentru frumos”.

25 martie 2025